ИНТЕГРИРАНЕ НА МЕДИАЦИЯТА В ПРЕДУЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Марчела Петрова
Детска градина №23 Иглика – Варна

INTEGRATING MEDIATION IN PRESCHOOL EDUCATION

Marcela Petrova
Kindergarten №23 Iglika – Varna

Резюме: Разработката представя основните положения в медиацията, необходимите умения на медиатора и типовете медиатори в спецификата на предучилищното образование. Представени са възможностите за въвеждане на медиацията в системата. Нашите проучвания по темата и нашият опит да създадем иновативен проект „Медиация в детската градина“. Методически идеи, които разработихме, и обектите, които бяха включени в проекта. Резултати от свършената работа.

Ключови думи: *медиация, медиатор, монтезори метод, емоционална интелигентност*

Abstract: The report presents the main positions in mediation, the necessary skills of the mediator and the types of mediators in the specifics of preschool education. The possibilities for introducing mediation in the system are presented. Our research on the topic and our attempt to create an innovative project "Mediation in kindergarten".

Methodical ideas that we developed and the sites that were included in the project. Results of work done.

Key words: *mediation, mediator, Montessori method, emotional intelligence*

Doi: <https://doi.org/10.36997/MDPS2021.20>

Въведение

В сегашното ни общество, придружено от динамично ежедневие, възникването на всекидневни конфликти е неизбежно. Разрешаването им често се осъществява неадекватно – с агресивно и настъпателно поведение, чрез намесата на институциите и с риск да се задълбочи проблемът. Образователната система е фактор и пресечна точка на общественото взаимодействие, като интегрира различни нива и плоскости на комуникация (педагози, семейства, ученици, деца, колектив). Генерира се палитра от поведения и отношения. Това многообразие е предпоставка за възникване на спорове от различно естество. Търсенето на ефективни методи за разрешаването на конфликти в образователната среда е и основна задача на педагогическите специалисти и мениджъри в сферата.

Натрупването на конфликти като проблематика в образователния модел прави актуалността на темата „медиация“ неизбежна.

В предучилищното образование, като основополагащ етап, е много важно да се зложат модели на поведение и да се развият качествата на емоционалната интелигентност. Тази възможност ни дава медиацията – като метод за възпитаване на поведенчески модели за комуникация без агресия, за разрешаване на спорове чрез асертивно поведение.

Медиацията е съвременен подход, който се интегрира от години в образователните институции по света, а напоследък и в България.

„Произходът на думата „медиация“ можем да търсим в нейния индоевропейски корен – *med*, който означава „среда“ и „мярка“. Смисълът вложен в нея е намирането на златната среда и възстановяването на баланса” (Клявкова 2019).

Тази процедура в отношенията деца–родители–учители е изключително мек и дипломатичен способ, който преодолява конфликти, предпазва детската психика и създава нов вид култура на взаимоотношения.

Досега в нашата страна медиацията се е въвела във висшите и средните училища. Опит за медиация в чист вид в предучилищна възраст не ни е известен. Сходни по темата, като приложение в предучилищна възраст, са моделите: „Маса на мира” по Монтесори и

немският модел „Сговорчивата палатка”.

Целта на настоящата разработка е представяне на нашите проучвания по темата и нашият опит да създадем иновативен проект „Медиация в детската градина”. Да представим методиката, която пробирахме, обектите, които бяха включени в проекта, както и добри практически приложени от нас модели. Да ви запознаем с резултати от свършената работа и да споделим идеи за развитие в бъдеще.

Изложение

Основни положения в медиацията и нашия опит

Като добра практика и инструмент за миротворчество медиацията е интердисциплинарна широко използвана в света и е обособена в законодателството на страните.

Медиацията е един от социалните инструменти за извънсъдебно разрешаване на спорове в съдебната система, а напоследък включително и като средство, което чрез дейността на медиатора се прилага и в други области като образователна медиация, здравна медиация, културна медиация, гражданска медиация и т.н..

Този метод навлиза в образованието през втората половина на XX век в САЩ и се обвързва със социалната отговорност по пътя на своето еволюиране. Преминавайки през различните етапи, медиацията навлиза в учебните програми на учениците на американските училища, а след това, надхвърляйки границите, тя навлиза в Англия и други държави по света.

В България законът е обнародван в ДВ, бр. 110 от 17.12.2004 г. В него подробно са описани основните положения на процедурата по медиация, параметрите на работа и общите изисквания към медиатора.

Медиацията в образованието се прилага като ефективен метод за справяне с конфликтите, но преимуществено на ниво основно и средно образование. В тези случаи ролята на медиатора се съчетава с тази на психолога при овладяването на конфликта.

Възможностите за приложение на методите на медиация са в доста в по-широк план, а именно като превенция за предотвратяване на конфликти при деца, учители, родители и други участници в

образователната система.

Както и за изграждане на възможност за ефективно общуване в академична среда (екипите на детските заведения) и предпоставка за успех в професионалната реализация.

Медиацията е отличен способ за разрешаване на конфликти поради достъпния си и ненатрапчив характер, базиран на пет основни принципа:

- **Доброволност** – страните започват процедурата по собствено желание и са свободни да прекратят участието си в нея.

- **Равнопоставеност** – медиаторът осигурява на страните равни възможности за участие в процедурата.

- **Неутралност** – медиаторът не взема страна и не налага разрешаване на спора, а само подпомага страните за постигане на споразумение.

- **Безпристрастност** – медиаторът не проявява пристрастност. За всяка процедура медиаторът подписва и представя на страните декларация за безпристрастност, в която се посочват всички обстоятелства, които могат да породят в страните основателни съмнения относно неговата безпристрастност и неутралност.

- **Поверителност** – всички обсъждания и документи в процедурата са конфиденциални и не могат да бъдат разкривани от участниците в нея на трети лица, с изключение на случаите, описани в закона.

Културата на общуване посредством методите на медиацията и разрешаването на спорове е една от възможностите за приложение на медиацията в системата на предучилищното образование по много лек и социално припознат начин.

Българската образователна система е единство от образователните степени и навлизането на медиацията следва да се извърши във всяка една от тях, отчитайки спецификите им според потребностите на лицата – участници в системата, и спрямо вида конфликти, които следва да се разрешават посредством методите на медиацията.

Отлична тенденция се наблюдава през последните години в училищната система в България, където се наблюдава стремеж за въвеждане на медиацията в институциите и полагане на принципите на подхода. Изграждането на училищни центрове и обучаването на

медиатори ще улеснява диалога на страните в конфликтите, ще позволи преразглеждане на проблемите, произтичащи от взаимодействието ученик–ученик, ученик–учител, родители–училище.

Предимствата на подхода се изразяват в това, че страните сами определят интересите и приоритетите си; сами контролират резултата от процедурата.

Медиацията запазва и възстановява взаимоотношенията между страните. Водещо предимство е, че чрез медиация се спестява време, провежда се в удобно време за участниците и други (Христова, Липчева, Никова 2011).

Системата на образованието е изключително чувствителна при промени. За да се въведе медиацията тук, е необходимо да се съобразим с очертаните принципи и особености. Да се подберат медиатори, които притежават специфични личностни черти, качества и професионална подготовка. Още по-специфична е системата на предучилищното образование, където възрастта на децата и често липсата на опитност у родителите създава възможности за критични ситуации в общуването.

Това дава основание да приемем, че навлизането на медиацията в сферата на ПУ образование и внедряването на длъжността „Образователен медиатор“ е важна стъпка за структурата.

Като обобщение – личността на медиатора визира приятелски, безпристрастен, добър слушател и за двете страни, който взима предвид всички факти, желае да помогне на другите, грижи се за другите, за решаване на конфликтите им, знае кога да заеме водеща (лидерска) позиция, знае кога да поеме контрол над ситуацията, помага на всяка страна, за да види гледната точка на другия. Целта и ролята на медиатора е да подпомогне личностното развитие и себепознание на уменията и стратегиите за справяне с конфликти като нужен механизъм за преодоляване на негативни емоции в личния опит.

Това обобщение отговаря точно на нуждите на нашата система и ни провокира да намерим начин да въведем медиацията и в предучилищното образование, минавайки през развитие на емоционалната интелигентност.

Търсихме методи да запознаем всички участници в системата. Започнахме с учителите, които бяха обучени в основните принципи

и базови знания. Някои от тях допълниха своята квалификация, като се сертифицираха за медиатори. Стремежът ни беше да създадем център за медиация в детското заведение, но инициативата изискваше време, средства и по-продължителна кампания. Това беше причината да тръгнем към обучение на децата като по-бърз и достъпен ресурс. Концепцията беше, когато децата се научат и започнат да ползват лесно усвоим модел и да общуват и решават конфликти чрез медиация, да привлекат и родителите.

Ето как се случи при нас.

Както споделих и по-рано, идеята да се разработи ПРОЕКТ МЕДИАЦИЯ В ДГ се роди, търсейки принцип, който да възпитава общуване и решава конфликти по най-благ начин. Като този метод е приложим за децата и в същото време подпомага да се развие и помогне и на възрастните участници в системата. Тръгнахме от концепцията да открием решението, като възпитаваме у децата емоционална интелигентност и ги научим как да взаимодействат със своите емоции.

В продължение на три години заложихме в годишния си план „Възпитаване на емоционална интелигентност” като една от водещите задачи.

Проведохме многобройни образователни ситуации във всяка група, открили практики, създадохме кътове, осъществихме инициативи.

Нещо не достигаше! Децата опознаваха своите емоции, но нямаше алгоритъм при приложението им в решаване на конфликти.

Започнахме да търсим начин като проучим как, познавайки емоциите си, можем да представим себе си, да разберем другия, като развием последователно поведение.

Имахме нужда от методика, стъпки, които да предложим на децата, за да реализират лесно модел на ефективно общуване чрез разбиране на емоционалния контекст и за превенция на конфликти.

Така се насочихме към опита по света, търсейки варианти за решаване на проблеми, подходящи за нашата възрастова група.

В продължение на година направихме проучвания, открихме и пробирахме модели. Извършихме обучения на персонала. Търсехме алтернативи чрез комбинации на различни методики.

Оказа се, че има интересни идеи, които са близки до медиацията:

„Сговорчива палатка” (Palaverzelt)

Това е метод, създаден в Германия през 2008 година. Разработва се като модел за разрешаване на конфликти между деца от детската градина и ученици от началното училище.

Целта на концепцията е възпитателите да разполагат с лесен и бързо усвояващ се метод, с помощта на който да могат да реагират педагогически конструктивно на конфликтните ситуации между децата, като използват точни правила.

Децата се учат на тези стъпки, които ще им помагат и в бъдеще за разрешаването на трудни ситуации в отношенията с другите хора и да се интегрират в групи и екипи. Същността на ритуала „сговорчива палатка” преминава през пет фази. Фазите наподобяват тези, през които преминаваме в медиация.

Използва се обособено място в стаята, вълшебни камъчета, гълъб на мира и други символи и атрибути.

За съжаление, методът се оказва по-тромав. Изискваше сложни реквизити, както и съхраняването им. Децата не успяха да го припознаят като техни и да намерят приложението му.

Друг похват, който пробирахме, е **„Монтесори маса на мира“**, част от монтесори методиката.

В една Монтесори класна стая децата разполагат с няколко варианта за справяне с разногласия. Един от тях е „Монтесори маса на мира“. Понякога тя се използва за да позволи на детето кратък момент мълчание и тишина, но предназначението ѝ е да насърчава разрешаването на конфликти чрез мирна комуникация и уважение към отсрещната страна. Окуражава се отворена дискусия между децата.

Първото нещо, което ви трябва, е маса и два стола. Те трябва да са детски, в подходящ размер, с цветна и с подканваща аранжировка. Трябва ви хронометър – 3-минутен пясъчен часовник би бил идеален. По възможност стъклен, а не пластмасов. Масата има нужда и от инструмент на мира. Цвете, камъче, нещо крехко или чупливо, което детето да може да хване в ръка. Масата трябва да е поставена в тих кът, ако е възможно, в близост до прозорец. Трябва да се използва САМО за разрешаване на конфликти или моменти за тишина.

Този метод не успя да намери почва за развитие поради няколко причини:

- Трудно намиране на тих кът в занималнята. Масата, след време се приема като част от интериора и започва да се използва и за други дейности. Децата не я откриват като “специалното място”.

Това ни накара да вземем решение да изготвим собствена методика.

След като по време на наши обучения се запознахме с екипа на Институт „Итера“, ние решихме да се доверим на техния опит. Институт „Итера“ има 14-годишен опит в областта на медиацията и управлението на конфликти. Сертифицирана за обучителна организация от Министерство на правосъдието. Програмите на института за обучение на педагогически специалисти са одобрени от Министерството на образованието.

Създатели са на проекта „Академия Миротворци“ – за образование без агресия.

Споделихме със специалистите нашата практика и потребности, въз основа на които те създадоха иновативен модел.

За нас беше чест да сме първата детска градина, в която се пробира методиката.

Ето как изглежда МОДЕЛЪТ:

Реализира се като **ролева игра**, която да даде основна представа на децата как изглежда процедурата по медиация. Същата се основава на принципите и стъпките на медиацията за възрастни, като същевременно се опира на характерните умения, психологични особености и изисквания за предучилищна възраст.

Екипът на Институт „Итера“ създаде наистина уникална система за разрешаване на спорове.

Чрез игрови похват на децата се предлага метод за развитие на умения за самостоятелно, критично и творческо мислене. Подпомагащ изграждането на личностна идентичност чрез осмисляне на всекидневния опит – при решаване на конфликт. Ползвайки методиката, децата изучават и прилагат психологически модели за себепознание и развитие.

На практика на децата бе предложено точно място, обособено и достатъчно атрактивно, наречено „МОСТ НА МИРА”. Идеята на

специалистите отлично съвмествяваше познати игрови похвати и символиката на моста като среща на две страни (две идеи, два възгледа).

Самото мостче има обозначени ясно и точно стъпките, които трябва да се следват. Както и символи, които лесно подсещат дейността, която трябва да извършат.

Подпомогнати от анимирани герои, децата плавно приемат и припознават идеята да застанат на килимчето. Екипът на „Итера“ се е погрижил да анимира детски образи, които чрез видео и картинни материали да въведат децата в етапи и правила. Малките медиатори се впечатлиха от новите си картинни приятели, които им разказаха за килимчето и неговата роля.

Показателно е влиянието на този вид социално общуване, което наблюдавахме у децата при пробирването на модела. Промениха се понятията за конфликт, агресия и стратегиите за справяне с тях. Провокира се идеята за разбиране на думата мир в различните ѝ нюанси. В процеса на обучение по системата някак съвсем непринудено се създаде и нов израз „специалисти по мира“. Това е наименованието, което децата дадоха на ролята „медиатор“.

Хубавото на изобретената методика е, че има приложение във всички възрастови групи на детската градина, като съвмествя развитието на емоционална интелигентност с плавно навлизане в принципите на медиацията.

Това се осъществява чрез емоционални карти с лицата на същите анимирани герои (демонстриращи базови емоционални изразения), с които работят по-малките групи. Така се създава приемственост и достъпност за всяко дете. Като методиката предлага малките групи да се подготвят чрез емоционалните карти, за да могат чрез същите в подготвителна група да се включат в цялостната процедура чрез килимчето на мира (мост на мира).

Като заключение искам да добавя, че методиката, сътворена от екипа на Институт „Итера“, компенсира недостатъците на изпробваните системи, които споделих по-горе в доклада си.

Тук ресурсите са достъпни финансово. А също така има решения, подходящи за всяка възраст. В предходните модели можеше да участват предимно 6-7 годишните. Килимчето, което представлява мостът, може лесно и бързо да се прибира, изважда и съхранява.

Ограмотяващите материали ги има в книжен и дигитален вариант. Децата припознават анимираните герои като част от групата и семейството.

С благодарност за съдействието, професионализма и отдадеността на Институт „Итера“ ние с радост ще претворим идеята, като използваме методиката във всички възрастови групи, за да проследим модела в развитие.

Идеята ни за в бъдеще е, освен да развием проекта „Мост на мира“, да възприемем като глобална цел темата „медиация“ и да постигнем следните резултати:

- * **Да представим медиацията като ефективен и модерен метод** за разрешаване на конфликти във всички звена в нашата система – учители, родители и други участници в общността.

- * **Да обучим сертифицирани медиатори** – деца, педагогически специалисти и родители.

- * **Да създадем център за медиация в детското заведение.**

За целта сме предприели:

Провеждане на информационни кампании, обхващащи широк кръг от хора, работещи в сферата на образованието и ползващи услугите, предоставяни в тази област – педагогически специалисти, ученици, родители, представители на институции и др. Тук дадохме важна роля на обществените съвети, като чрез тях сме започнали да популяризираме идеята.

Наблягаме на предимството, че споразуменията, постигнати в резултат на медиация, ще бъдат доброволно спазвани, както и спомагат за запазването на приятелска, колегиална и трайна връзка между страните. Това се приема много радушно от родителската общност.

Следва да направим и промени в нормативната база, като:

- * **Актуализиране на вътрешните правила за работа в детската градина**, в които да се предвидят възможности за провеждане на процедура по медиация при определени видове спорове, които са подходящи за медиация, както и процедурата за препращане към медиация.

- * **Да се изработи точна и ясна програма за медиация в учебното заведение.**

- * **Да се изберат координатори по програмата**, които

изпълняват текущите задачи във връзка с работата на програмата за медиация.

По преценка на директора на учебното заведение работата на програмата за медиация може да бъде подпомагана от съвет за медиация с участието на медиатори, адвокати и представители на институции, който да има консултативна функция и да дава предложения за подобряване на дейността на програмата.

Заклучение

Медиацията е съвременен миротворчески метод, ползността му и резултатността му са доказани в развитите общества. Въвеждането и популяризирането му в България, в различни сфери на обществения живот, ще повиши гражданската култура и подобри взаимоотношенията между хората. Представената методическа идея за интегриране на медиацията в предучилищна възраст е отличен начин децата да възпитат и заложат трайни умения и модели за добронамерена комуникация, емоционална интелигентност и решаване на конфликти чрез мирни методи.

Тази инициатива е възможен път за популяризиране на метода в по-голям мащаб и в по-ранен етап на развитие. Създаването на умения и компетенции за ефективно общуване, справяне с конфликтите без агресия и използване на знанията в реалния живот би било полезно да се случва колкото може по-рано. Възпитаването на толерантност, зачитане на гледната точка на другия, развиване на способността да бъдем емпатийни трябва да са основни задачи на педагогическите специалисти и ако това се случва в ранна възраст, би заложило базови и трайни умения.

Балансът в отношенията, постигнат в резултат на общи усилия, чисто психологически се схваща като по-голяма ценност и от двете страни по спора и може да се окаже добра основа и за бъдещо сътрудничество.

Да се популяризира медиацията сред родители, преподаватели и административен персонал посредством планиране и изпълнение на мероприятия – обучения за ефективна комуникация, чрез приложение на медиацията е лек и достъпен подход, даващ резултатност.

За осъществяване на „мост“ между детска градина–начално–

средно образование е необходимо децата да са ограмотени от рано. Така се постига плавна връзка между образователните степени и преминаване на общуването от една среда в друга. Именно тези плавни стъпки в надграждане на медиаторските умения са гаранция за изграждане на балансирана среда на общуване в българското образование.

Под формата на процедурата по медиация могат да се представят различни междуличностни отношения и близки до опита на децата във всяка възраст. Да се стремим да създадем ранно позитивно отношение към медиацията и палитра от стратегии за разрешаване на спорове е наша основна задача.

Да развием уменията и стратегиите за справяне с конфликти като нужен механизъм за преодоляване на негативни емоции в личния опит е целта ни.

За навлизане на медиацията в образованието е необходим консенсус и популяризиране не само в различни общости, но и на институционално ниво. Това би позволило да се даде посоката за законодателна промяна и въвеждането на медиация в различните ѝ аспекти (превенция, разрешаване на конфликти и др.). Все по-назрели теми на конфликтни ситуации наблюдаваме в образователната сфера и това дава още по-голямо основание и необходимост във всяка една от образователните степени да бъде застъпена медиацията и нейните принципи.

Използвана литература

1. Закон за медиацията. ДВ, №110, 2004.
2. Клявкова, К. (2019). В храма на медиацията. Фондация „Ахая Общество“.
(Klyavkova, K. (2019). V hrama na mediatsiyata. Fondatsiya „Ahaya Obshtestvo“).
3. Савова, Л., Иванова, В. (2019). Правна уредба на медиацията в България – предизвикателства и съвременни тенденции. // Правото и бизнесът в съвременното общество. Сборник доклади, Варна: Наука и икономика, с. 185-193.
(Savova, L., Ivanova, V. (2019). Pravna uredba na mediatsiata v

Bulgariya – predizvikatelstva i savremenni tendencii. // Pravoto I biznesat v savremenното obshtvo. Sbornik s dokladi, Varna: Nauka I Ikonomika, s. 185-193).

4. Христова, С., Липчева, Н., Никова, Н. (2011). Наръчник на училищния медиатор. Издател Асоциация „Човешки права – стъпка по стъпка“, в рамките на проект „Асоциация на училищните медиатори“, финансиран от дирекция „Превенции“ на Община Варна.

(Hristova, S., Lipcheva, N. , Nikova, N. (2011). Narachnik na uchilishtniya mediator. Izdatel Asotsiatsiya „Choveshki prava – stapka po stapka“, v ramkite na projekt 43).

5. Asotsiatsiya na uchilishtnite mediatori”, finansiran ot direktsiya „Preventsii“ na Obshtina Varna, 2011).
6. <https://itera.bg/za-mediacyata/> , За медиацията, февруари 2018.
7. <https://epale.ec.europa.eu/bg/blog/obrazovatelната-mediacya-v-blgariya-sshchnost-i-znachenie-v-socio-kulturen-i-obrazovatelyn>.

За контакти:

Марчела Петрова
Детска градина №23 „Иглика“ – Варна
dg_23iglika@abv.bg